

HANNU RINNE

Perinnemestarin

RINTAMAMIESTALO

KUNNOSTUS JA YLLÄPITO

WSOY

HANNU RINNE

Perinneksestariin

RINTAMAMIESTALO

KUNNOSTUS JA YLLÄPITO

WSOY

Copyright © Dakar Oy, Hannu Rinne ja Werner Söderström Osakeyhtiö 2013

Valokuvat: Laura Jouhkimo, Jukka Koskinen, Mikko Paavola, Hannu Rinne, Tekla Salminen

Piirrokset: Hannu Rinne

Graafinen suunnittelu ja taitto: Marjut Orenius / Mediatehdas Dakar Oy

Kuvankäsittely: Jukka Koskinen

Paino: Livonia Print, Riika, 2013

ISBN 978-951-0-38970-6

www.wsoy.fi

Sisällys

Esipuhe – Vanhassa vara parempi, sivu 8

Ennen remonttia, sivu 10

Historia – Ydinperhe tyypitalossa, sivu 14

Jälleenrakennusaika, sivu 16
Ruotsalaistalon, sivu 18
Aseveljet ja rintamamiehet, sivu 18
Puutalo Oy, sivu 21
Organisoitu rakentaminen, sivu 21
Standardoitu rakentaminen, sivu 24
Tyypitalo malliperheelle, sivu 26
Moderni keittiö, sivu 28
Moderni design, sivu 31
Piha ja puutarha, sivu 35
Mitä saatiin aikaan?, sivu 40
Rintamamiestalon paluu, sivu 42

Rakennusfysiikka – Salakavala vesi ja vaarallinen home, sivu 50

Näkymätön vesi on vaarallisin, sivu 52
Veden monta olomuotoa, sivu 52
INFO Hengittävä rakenne, sivu 53
Absoluuttinen ja suhteellinen kosteus, sivu 54
Hengittävä seinä ei kastu, sivu 54
INFO Kastepiste, sivu 55
Ihmiselle sopiva kosteus, sivu 57
Kosteutta materiaalissa ja reiässä, sivu 58
INFO Vettä seinän sisällä, sivu 59
17 Kosteusriskiä, sivu 60
Jäähdyttävä ilmalämpöpumppu kastelee, sivu 62
Huono sisäilma, sivu 63
Sisäilma on täynnä ongelmia, sivu 64
INFO Ilmassa oleva epäpuhtaudet, sivu 64
Mikrobit ihmisen kiusana, sivu 66
INFO Miksi lateksi lahottaa, sivu 67
Laho, sivu 67
Home, sivu 68
Sinistäjäseni, sivu 68
Levä, sivu 68
Kaikki pahalta näyttävä ei ole vaarallista, sivu 69

Kellari – elämää maan alla, sivu 76

Kellari on haaste, sivu 78
INFO Jälleenrakennusajan ohjeet kellarin rakentajalle, sivu 83
INFO Kosteutta ei voi vangita, sivu 84
OHJE Korjausvaihtoehtoja, sivu 86
OHJE Perusmuurin ulkopuolinen lisäeristäminen, sivu 90
Salaoja- ja sadevesijärjestelmä, sivu 91
OHJE Perusmuurin jatkaminen maan uumeniin, sivu 94
OHJE Lattia kuivaksi ja lämpimäksi, sivu 96
INFO Vesi pois, sivu 99
OHJE Kova mutta läpäisevä seinä, sivu 100
Kalkkimaali toimii aina, sivu 105
OHJE Kalkkimaalilla maalaaminen, sivu 106
Vesi ei saa päästä seinän sisään, sivu 108
OHJE Vedeneristyksen vaiheet, sivu 109
OHJE Laatoittaminen, sivu 111
OHJE Sauna kuntoon alkuperäisellä tavalla, sivu 112

Sisäremontti – Tapettia, maalia ja lki-levyä, sivu 120

Arkkitehtuurin ja muotoilun liitto, sivu 122
OHJE Kulmahuone kuntoon, sivu 126
Ruoan valmistus ja jakelu, sivu 128
OHJE Keittiön suunnittelu, sivu 133
Mahdollisuuksien yläkerta, sivu 134
OHJE Välipohjan kunnostaminen, sivu 136
3H + KPH Vintille, sivu 138
Rankarunkoinen kylpyhuone, sivu 142
INFO Harkitse, valvo ja tarkista, sivu 142
OHJE WC:stä kylpyhuone, sivu 143
Ovet ja helat, sivu 146
OHJE Kaidepuun koukun saa auki, sivu 149
Kova ja tasainen levy, sivu 150
Hengittävät materiaalit, sivu 152
INFO Rakennusmateriaalien höyrynvastuksia Zp, sivu 153
Hengittävyyden testaaminen, sivu 154
INFO Koepalojen käyttäytyminen, sivu 154
Täydellistä tapettia etsimässä, sivu 156
Tapetoiminen, sivu 158
Vuodat seinälle, sivu 160
Pinkopahvi, sivu 162

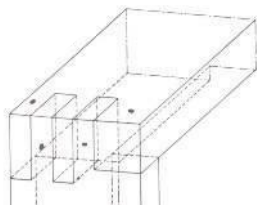
Tapetin historia, sivu 165
 Maalaaminen, sivu 172
OHJE Pensselin säilytys ja pesu, sivu 173
INFO Pellavaöljymaaloin paremmuus, sivu 174
OHJE Liima- eli liitumaali, sivu 176
 Sekoita oma sävy, sivu 178
 Puulattia, sivu 180
 Lattian lisäeristäminen, sivu 182
 Maali, lakka vai vaha?, sivu 184

Ulkoremontti – Suoja sateelta ja pakkaselta, sivu 192

Perinne velvoittaa, sivu 194
 Tee vähän ja hitaasti, sivu 196
INFO Seinärakenteita, sivu 196
INFO Jatkaa vai laajentaa, sivu 199
OHJE Kuistille villatakki, sivu 200
 Seinän lisäeristäminen, sivu 201
OHJE Lisäeristäminen, sivu 203
 Ikkunat, talon silmät, sivu 204
OHJE Ensiapua raapimalla, sivu 204
OHJE Ikkunapuitteen peruskorjaus, sivu 206
 Ulko-ovet ja helat, sivu 210
 Ulkomaalaus, sivu 212
OHJE Pellavaöljymaalilla maalaaminen, sivu 214
INFO Rapatut seinät, sivu 215
 Mikä on oikea väri?, sivu 216
 Katto, sivu 218
OHJE Peltikatto, sivu 220
OHJE Tiilikatto, sivu 222
OHJE Kolmiorimahuopakatto, sivu 224

Talotekniikka – Romantiikkaa ja automaatiota, sivu 232

Lämpö 234
INFO Lämpöä eri tavoilla, sivu 236
 Kuristettavat putket, sivu 238
 Vesi, sivu 239
 Kunnallistekniikan helppous, sivu 239
 Laki tiukentaa määräyksiä, sivu 240
OHJE WC:n putket: ennen–nyt, sivu 242
INFO Pientalon putkistot, sivu 243

Ilmanvaihto, sivu 244
 Painovoimainen ilmanvaihto, sivu 245
 Koneapua, sivu 247
 Painovoimainen ilmanvaihto riittää, sivu 247
 Sähkö, sivu 248
INFO Vain pieniä sähkötöitä saa tehdä itse, sivu 249
OHJE Päättää itse, missä tarvitset sähköä, sivu 250
 Sähköä kauniisti, sivu 250

Loppusanat – Kun kaikki on valmista, sivu 252

Hakemisto, sivu 254

Kirjallisuus, sivu 256

ASUKKAAT

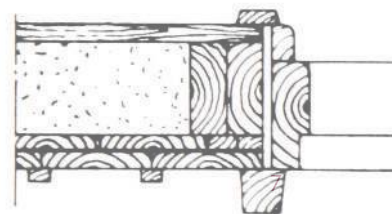
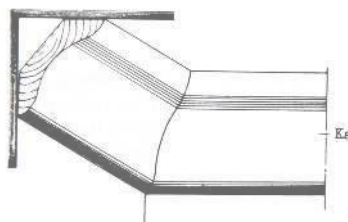
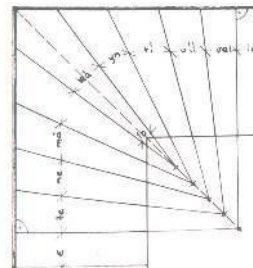
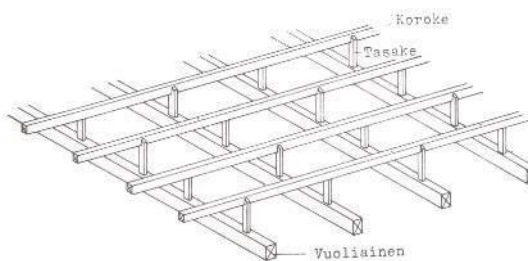
Etsimme tonttia, saimme talon
 Reija ja Mikko Patrakka, Espoo, sivu 44

 Talo oli hyvä sellaisenaan – ja on hyvä edelleen
 Riitta ja Seppo Sauro, Espoo, sivu 70

 Vispipuurokulho kellarin rappusilla
 Laura ja Panu Jouhkimo, Mikkeli, sivu 114

 Tämä on meille loppuelämäksi
 Riikka ja Anssi Ikonen, Espoo, sivu 186

 Kaikki tehtiin talkoilla
 Irene ja Toivo Grönlund, Espoo, sivu 226

Vanhassa vara parempi

Tikkurilan-mummo asui rintamamiestalossa. Syksyisin lasikuistilla tuoksuivat omenat, ja puuhellassa paloi aina tuli. Pientä lisätuloa leskeksi jäänyt mummo sai vuokraamalla yläkerran asuntoa. Aikojen saatossa piharakennus lahosi, ja talon kylkeen rakennettiin lisäsiipi. Vanhoilla päivillään mummo myi talon, joka päättyi lopulta grynderille. Nyt idyllin paikalla on elementitalo.

Rintamamiestalo on todennäköisesti voimakkaimmin suomalaisia yhdistävä talokokemus. Niissä on asuttu, ja niissä on käyty isovanhempien luona. Toisen maailmansodan loppumisen jälkeen Suomeen rakennettiin parinkymmenen vuoden aikana noin 300 000 asuinrakennusta, joista suurin osa muistuttaa toisiaan. Evakkojen lisäksi rintamalta palaa-
vat nuoret miehet ja sodassa kotinsa menettäneet rakensivat uudet talonsa itse. Sotaa edeltävään aikaan verrattuna jälle-
enrakennusajan talot olivat suuria, hyvin varusteltuja ja moderneja – ydinperheen onnellinen tulevaisuus oli edessä.

Nyt, monta vuosikymmentä myöhemmin, rintamamiestalo-
talon jakavat mielipiteitä: toisille ne edustavat takapajuisia
aikoja ja asumisen ahtautta, toisille ne ovat viimeisiä oikeita
taloja. Paikalla rakennettuja. Itse rakennettuja. Kunnolla
rakennettuja. Kootessani aineistoa tähän kirjaan ja monta
taloa kellarista vintille koluttuani olen vakuuttunut siitä,
että rintamamiestalo-
talon olivat hyviä taloja ja ovat sitä edelleen.

Rakennukset tarvitsevat jatkuvaa pientä kunnostamista –
joskus suurempaakin. Aasukkaan suuri haaste on ymmärtää,
milloin ja minkälaiseen remonttiin on ryhdyttävä. Perin-
nekorjaamisen perusohje on, että ehjää ei pidä korjata eikä
käyttökelpoista hävittää. Mutta pitääkö nykyaikaisen perheen
tehdä ruokansa puuhellalla alkuperäisessä 1950-luvun keit-
tiössä? Vai onko kamala kohtalo saada kaupassa täysin siisti

mutta sinapinruskea 1970-luvulla uusittu keittiö? Pitäisikö
tällainen keittiö palauttaa alkuperäiseen kuosiinsa vai pyytää
tarjous keittiökaupasta? Oikeaa vastausta ei ole. On asukka-
ita, jotka nauttivat paluusta historiaan, ja on asukkaita, joille
koti on paikka, missä hoidetaan mahdollisimman sujuvasti
arjen rutiinit: pyykinpesu, ruokailu ja nukkuminen.

Rintamamiestaloon ihastutaan sen erityisen tunnelman
takia. Talossa aistii historian, ja rakennuksen mittasuhteet
ovat inhimillisen kokoiset. Jokaiselle perheenjäsenelle löytyy
oma soppi, vaikka pienikin. Tärkeitä ovat myös yksityiskoh-
dat: ovien elävä koivuvaneri, kahvojen käteen sopiva muoto,
bakeliittisten valokytinten naksahdus, sormipaneelin rau-
hallinen rytmi ja pihan tutut kasvit tekevät kodista inhimil-
lisen. Talon hengen säilymisen takia tekee mieli toppuutella
täyssaneerauksen tekemistä. Jos heittää kaiken vanhan ulos
ja rakentaa vanhaan runkoon ”uuden” talon, työstä tulee
myös hankala ja kallis.

Tämä kirja ei osaa kertoa, millaisen remontin sinun talosi
tarvitsee, mutta se kertoo, miten remonttia tehdään. Re-
montti onnistuu, jos ymmärrät mitä olet tekemässä. Olen
haastatellut kirjaa varten viittä perhettä, joiden talot ovat vaa-
tineet hyvin erilaista kunnostamista. Vähimmällä on päässyt
vanha pariskunta, joka on rakentanut itse oman talonsa. He
ovat pitäneet kodistaan jatkuvasti huolta, joten siinä ei ole

60 vuoden jälkeenkään tarvetta korjaamiseen. Suuren työn äärelle on joutunut rintamamiestalon ostanut pariskunta. He avasivat vähän seinää ja totesivat vakavotuneena, että kun on nähnyt tämän, niin haluaa varmasti nähdä loputkin. Seinät, kator ja lattiat avattiin. Kirjan ohjeet eivät tarkoita, että kaikki on tehtävä, vaan ne ovat esimerkkejä eri taloissa tarvituista remonteista.

Remontin suunnittelussa pohditaan eniten sitä, miltä kaikki lopulta näyttää. Yhtä tärkeää on miettiä, mitä materiaaleja taloon tulee. Rintamamiestaloissa on käytetty perinteisiä, luonnonmukaisia rakennusaineita, jotka toimivat turvallisesti vuosikymmeniä. Sahanpurua, puukuitulevyä ja pellavaöljymaalia on edelleen saatavilla. 1960-luvulta lähtien rakentajille on myyty muovikalvoja, lateksia ja mineraalivillaa. Näistä taloista ei tule klassikkoja. Hengittämättömillä materiaaleilla korjaaminen uhkaa myös rintamamiestaloja, ja moni remontti alkaakin edellisten remonttien purkamisella.

Remontti on henkinen, fyysinen ja taloudellinen voimainkeitos, mutta kun oma koti on lopulta valmis, ei sen parempaa paikkaa olekaan. Mitä enemmän tekee itse, sitä rakkaammalta talo tuntuu. Saa kokea saman tunteen, joka rakentajilla oli monta vuosikymmentä sitten. Oikein tehty remontti takaa myös sen, että talolla on edessään vielä pitkä tulevaisuus.

Kiitokset kaikille tätä kirjaa varten haastatetuille ammattilaisille ja rintamamiestalojen asukkaille. Erityiskiitos Riikka ja Anssi Ikoselle sekä Reija ja Mikko Patrakalle, joiden remonteja kävin seuraamassa puolentoista vuoden aikana useita kymmeniä kertoja. Kiitos myös Panu Kailalle, joka luki käsikirjoituksen ja antoi monia hyviä vinkkejä. Vaimoni Jaana on ollut korvaamaton apu, hän on auttanut hahmottamaan suuria linjoja ja täsmentämään yksityiskohtia.

Pyhtään Kiviniemessä 29.1.2013

Hannu Rinne

Ennen remonttia

Ennen kuin sorkkarauta heilahtaa ja vasaran kopse alkaa kuulua, on käytävä läpi pitkä suunnitteluprosessi. Visio täytyy kirkastaa ja rahat laskea. Rintamamiestalon tulevaisuus voi olla jopa kohtalonkysymys: puretaanko vai laitetaanko kuntoon? Tällaisen valinnan äärellä on tunnettava jopa hieman arkkitehtuurin historiaa ja ymmärrettävä perusasioita rakennusfysiikasta ja talotekniikasta. Kunnostajalla on vastuu siitä, että talosta tulee terveellinen asua ja mukava katsella.

Myös viranomaiset ovat kiinnostuneita remontistasi. Jos ehostat vain sisäpintoja tai kunnostat saunan, et tarvitse rakennuslupaa. Uusi tulisija, seinän siirtäminen tai talon

ulkoväriin muuttaminen sen sijaan tarvitsevat luvan. Joissakin kunnissa voi selvittää pelkällä ilmoituksella, mutta rakennusvalvontaan tulee olla yhteydessä aina ennen remonttia. Jos talo on ollut jonkin aikaa tyhjiään tai tulisijoille tehdään muutoksia, on syytä pyytää palotarkastaja käymään. Vakuutus ei välttämättä korvaa vahinkoja, jos tulipalo on syttynyt tarkastamattomasta tulisijasta tai piipusta.

Kaikki maksaa

Kokenut remontintekijä näkee jo kynnykseltä pääpiirteissään, mitä tuleman pitää, mutta seinien sisään hänkään ei näe. Varmuuden vuoksi budjetin ensimmäiseksi riviksi

Portailla istuva Iksen perhe on tehnyt kauppakirjat viikko sitten, ja tänään on saatu avaimet. Muutaman kuukauden kuluttua portaat on purettu, lahot löydetty ja rahakin on tiukassa. Mutta unelma omasta kodista ei himmene. Lue koko tarina sivulta 186. Talon kulmalla seisoskelevat sukulaiset ja ystävät.

laitetaan: rungon kunnostamiseen muutama tuhat euroa. Tämän jälkeen budjettiin ja työlistaan tulee monta riviä lisää.

Kokemattoman kunnostajan mielestä talo uusiutuu tapettien vaihtamisella ja julkisivun maalaamalla, mutta ne ovat vain pieniä lopputöitä. Laita niitä ennen budjettiin kolme perusasiaa: talon perusmuurin ulkopuolinen lisäeristäminen + salaojat + sadevesikaivot = 20 000 €, lämmitysjärjestelmän vaihto = 15 000 € ja katon uusiminen = 10 000 €. Tämän jälkeen tarvitaan vielä uudet vesiputket ja sähköt. Samalla tulee uusituksi keittiökin. Jos talossa ei ole omaa kaivoa ja viemäriä, menee niihinkin helposti yli 10 000 euroa.

Tuskin kukaan pystyy tekemään etukäteen pitävää remonttisuunnitelmaa ja budjettia. Oman talon äärellä on optimisti ja yllätyksiä tulee aina. Tärkeä on huomata myös se, että remontin hinta määritellään monessa kohdassa ennen remonttia, ennen ensimmäistäkään vasaraniskua. Kunnostamisen laatu ja perusteellisuus päätetään suunnitteluvaiheessa. Jos pyydät italialaisen keittiövalmistajan suositteleman sisustusarkkitehdin kotiisi ja tilaat hienointa, mitä heiltä löytyy, saat käytetyksi keittiöön 20 000 euroa. Jos sen sijaan haet kalusteet IKEAsta ja kokoat ne itse, selviät muutamalla tuhannella. Puusepällä teetetyn tai remonttimiehen kunnostaman vanhan keittiön kustannukset ovat näiden välillä.

Samalla tavalla ennakkopäätös vaikuttaa vaikkapa valokytkimien hintaan. Tavallisen – ruman – seinään upotettavan virtakytkimen saat rautakaupasta alle viidellä eurolla. Muutama perinnerautakauppa myy uustuotannossa olevia bakeliittisia kytkimiä, mutta hinta on jo muutaman kymppin. Kompromissi on monelle tuttu parin kymppin hintainen kotimainen Renova, joka jäljittelee vanhaa, mutta on kömpelömpi. Kun taloon tulee 20 katkaisijaa, taulukkolaskentaohjelmassa loppusummat ovat 85, 360 tai 770 euroa. Kun vastaavan vertailun tekee muidenkin osien ja materiaalien kohdalla, on tuskastuttavaa

huomata, kuinka perinteinen ja kaunis remontti tulee kalliiksi.

Parhaiten säästää, kun käyttää vanhoja osia mahdollisimman paljon. Huolellinen purkaja tienaa itselleen hyvän tuntipalkan. Kierrätettävien ja itse kunnostettavien osien lista on pitkä: lattialankut voi irrottaa ehjinä, ikkunat voi kunnostaa itse ja katon kellastuneet Halltex-levyt voi maalata.

Älä saneeraa

Tässä kirjassa korostetaan sitä, että suureen remontiin ei ole aina tarvetta, vaikka ensimmäinen ajatus olisikin laittaa kaikki kerralla kuntoon. Toisaalta, jos haluaa varmasti tietää, millaisessa talossa asuu, täytyisi seinien sisään kurkistaa ja raottaa lattialautoja jokaisessa huoneessa. Virheettömän pinnan takana voi olla iso home- tai lahovaurio. Perusteellisessa kuntokartoituksessa seiniin voidaan porata reikiä ja yrittää arvuutella piilossa olevien osien kuntoa. Laho voi olla kahdenkymmenen senttimetrin päässä, ei juuri tämän tutkimusreiän takana.

Tämän päivän arvomaailmaan kuuluu jatkuva uudistuminen – uusi on hienoa. Mutta, jos olet asunut talossa jo kaksikymmentä vuotta tai ostanut vanhan rintamamiestalon, mikään ei määrää tekemään remonttia. Ainakaan kukaan ei määrää purkamaan kaikkea. Jos talossa on asuttu jälleenrakennusajoista lähtien, tuore kauppakirja ei tee siitä keinoa. Vanha ja monesti toistettu ohje kehottaa asumaan talossa vuoden, ennen kuin päätät remontin tyylistä ja tavasta. Vuoden jälkeen melko moni ensi huumen ajatus laantuu: et tarvitsekaan poreammetta, valojen hipaisukytkimiä, lämmitettyä kuistia ja viinikellaria.

Usein riittää, kun kunnostaa taloa hiljalleen perusteellisen saneeraamisen sijaan. Kun on sopinut hyvät suhteet putkimieheen, sähkömieheen ja timpuriin, he tulevat tarpeen vaatiessa kunnostamaan jonkin kohdan talossasi. Kun työsuhte

Komero
puretaan

—

Karmit &
ovet säästetään
(yritä irrottaa kokonaisena)

tulee pitkäksi, siihen tulee myös luottamus. Ei tarvita tiukkoja urakkaneuvotteluita, vaan työn voi teettää tuntityönä. Se on yleensä vanhan talon omistajalle edullisempaa, sillä teki-jän on laitettava kiinteään hintaan riskivara yllätysten takia.

Koko perheen projekti

Vanhassa talossa asuminen on elämäntapa ja harrastus. Aina on jotain pientä hoidettavaa: ränni repsottaa, karmit kaipaavat maalialia, kellarin portaiden kaide nitkuu, ulkolamppu on palanut tai lehdet pitäisi haravoida. Huoltoyhtiö ei tule apuun.

Rintamamiestalo hankitaan usein siinä vaiheessa, kun nuori pari haluaa lapsilleen hyvän kasvuympäristön. Koska itse sai lapsena käydä mummolassa ihanassa rintamamiestalossa, sen täytyy olla hyvä paikka omillekin lapsille. Epäilen, että logiikka on väärä: ei lasta kiinnostanut talo vaan mummo, jolla oli aikaa. Ennen rintamamiestalon hankkimista on hyvä varmistaa, että molemmat haluavat varmasti elää omakotitalossa. Kaikki eivät pidä pikkuremontista ja pihan rapsuttamisesta.

Remontista on keskusteltava etukäteen paljon yhdessä. Onko tarkoitus, että remontoidaan itse vai teetetäänkö kaikki valmiiksi suurella lainalla? Pitäisikö kodin olla heti valmis-ta, vai saako työ edetä hitaasti varojen mukaan? Mitkä ovat vanhempien roolit: hoitaako toinen lapset ja kotiyöt evak-koasunnossa, kun toinen kunnostaa unelmataloa yökaudet? Kuka tekee mitäkin?

Työmäärää on vaikea arvioida etukäteen. Suunnitteluvai-heessa oman työn osuutta helposti liioittelee, todellisuudessa suuri osa ajasta menee selvittelyihin, tavaroiden hakemiseen ja työmaan siivoamiseen. Lopussa tulee yleensä kiire, jota lisää halu saada koko perhe jälleen saman katon alle. Kiire saattaa pilata tehdyn työn, jos esimerkiksi runko ja eristeet on kunnostettu hengittävillä materiaaleilla, mutta lattian kuivu-

mista ei malta odottaa kahta viikkoa ja se maalataan nopeasti kuivuvalla alkydiöljymaalilla. Lattia ei ole enää hengittävä.

Visioi ja laske

Alussa on visio valmiista talosta, mutta suunnitelman on oltava realistinen. Projektin hahmottamisessa auttaa tietokoneen taulukkolaskentaohjelma. Aikataulun ja laskelman voi tehdä ruutupaperillekin, mutta suunnitelmalla on paha taipumus muuttua koko ajan ja tietokoneella päivittäminen on helpompaa. Tee yksi iso tiedosto, jossa on aikataulu, kun-nostettavat kohteet sekä kustannuslaskelma. Kaikki pitää huomioida koukkujen valinnasta lämmitysjärjestelmään.

Varaa ainakin seuraavat sarakkeet, joihin listataan teko-järjestyksessä ensin runkotyöt, sitten järeät asennukset ja lopuksi pintatyöt.

- tehtävä työ
- oman työn osuus
- ostetun työn osuus (aika ja eurot)
- materiaalit (määrä ja hinta)

Monta sivua pitkäksi muodostuva lista auttaa hahmottamaan kokonaisuutta. Tästä huolimatta koko ajan tulee yllättäviä kuluja.

Nyt jo töihin!

Talon kunnostaminen on ihanaa puuhaa. Seuraavilla sivuilla kerrotaan remonteista, joiden tekotavat vaihtelevat, mutta yhteistä niille on vanhan talon kunnioittaminen. Vanhaa säilytetään niin paljon kuin mahdollista, ja joissakin kohdissa otetaan jopa muutama askel taaksepäin historiassa. Kaikissa taloissa on hengittävät rakenteet ja painovoimainen ilman-vaihto. Näissä kodeissa on hyvä hengittää.

Rintamamiestalon sisääntulokuisti on kotoisa: katossa puun värinen sormipaneeli, ikkunalla pelakuut ja lattialla itse kudotut räsymatot. Sormipaneeli oli jälleenrakennusajan uutuustuote, jota käytettiin kuistien seinissä ja katoissa, ulko-ovissa ja saunan verhoilussa.

HISTORIA – Ydinperhe tyyppitalossa

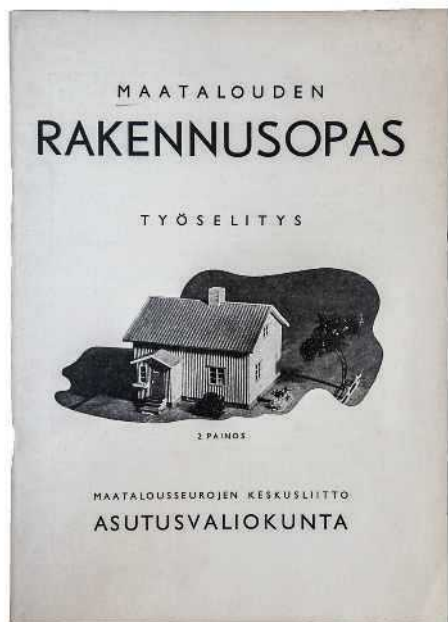
Rintamamiestalo ei ole vain rakennus, se on elämäntapa. Sodan jälkeen yhteiskunta oli muuttunut. Yksi uuden ajan ilmiöistä oli ydinperhe, joka asui tyyppipiirustusten mukaan rakennetussa talossa. Sahanpurulla eristetty kakkosnelosrunko ei ollut uusi keksintö, mutta nyt siitä tuli ehdottomasti yleisin rakennustapa. Talot olivat kauttaaltaan puuta, mikä teki niistä hengittäviä – ja terveellisiä.

Suuressa mittakaavassa tapahtuva jälleenrakennustyö tulee vaikuttamaan määräävästi kansamme asunto-olosuhteisiin seuraavien vuosikymmenten aikana. Ei yksityis- eikä kansantaloudellisesti ole yhdentekevää, miten nämä tehtävät suoritetaan. [...]

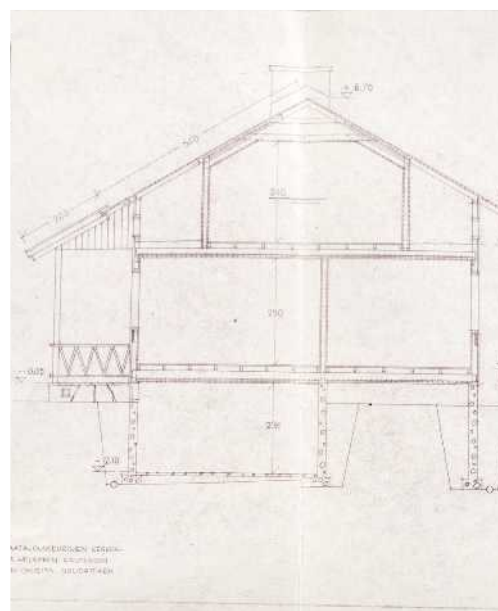
Taloja suunniteltaessa on nyt entistä suuremmassa määrässä otettava huomioon asuntotekniset vaatimukset, jotta maassamme ei enää rakennettaisi epäterveellisiä, epäkäytännöllisiä ja liian ahtaita asuntoja. Talot on samalla suunniteltava tarkoituksenmukaisiksi, lämpimiksi ja viihtyisiksi. Tehtävänä on löytää ratkaisu, joka saattaa tasapainoon edellä mainitut vaatimukset ja rakennuskustannukset. [...]

Suunnitellessamme rakennusaineitamme ja uutta AALTOLEVY-rakennustapaa, olemme pyrkineet ratkaisuun, joka tekee rakenteen lämpimäksi, käytännölliseksi ja nopeaksi rakentaa, mutta samalla aine- ja työkustannuksiltaan mahdollisimman pieneksi.

Paperituote Osakeyhtiön esite, 1940

Viranomaiset ja yhdistykset julkaisivat runsaasti erilaisia mallipiirustuksia ja ohjeita. *Maatalouden rakennusoppaassa* (1946) on selostettu perusteellisesti kaikki rakennusvaiheet peruskuopan kaivamisesta erilaisiin kattomateriaaleihin saakka. Kirja oli tarkoitettu hartiapankkirakentajille, jotka rakensivat talonsa ystävien ja sukulaisien talkoovalla.

Rintamamiestalo vakiintui yleiseksi talomalliksi toisen maailmansodan jälkeen. Suuri rakenteellinen muutos vuositaiseen rakennustapaan oli rankarunko eli kakkosnelosista tehty kehikko, joka laudoitetaan ja eristetään sahanpurulla.

Idea naulaamalla tehdystä rankarunkoisesta talosta syntyi Amerikassa jo 1800-luvun alkupuolella. Suomeen idea tuli sata vuotta myöhemmin.

Uusi talotyyppi oli paljon edullisempi ja nopeampi rakentaa kuin hirsirunkoinen talo. Syrjäseudulla pystytettiin edelleen myös hirsitaloja, sillä kaikki eivät luottaneet uuteen rakennustekniikkaan – tai osanneet rakentaa uudella tavalla. Perinteisen hirsitalon pystyttämiseen ei myöskään tarvittu kalliita ja pula-aikana vaikeasti saatavia nauloja.

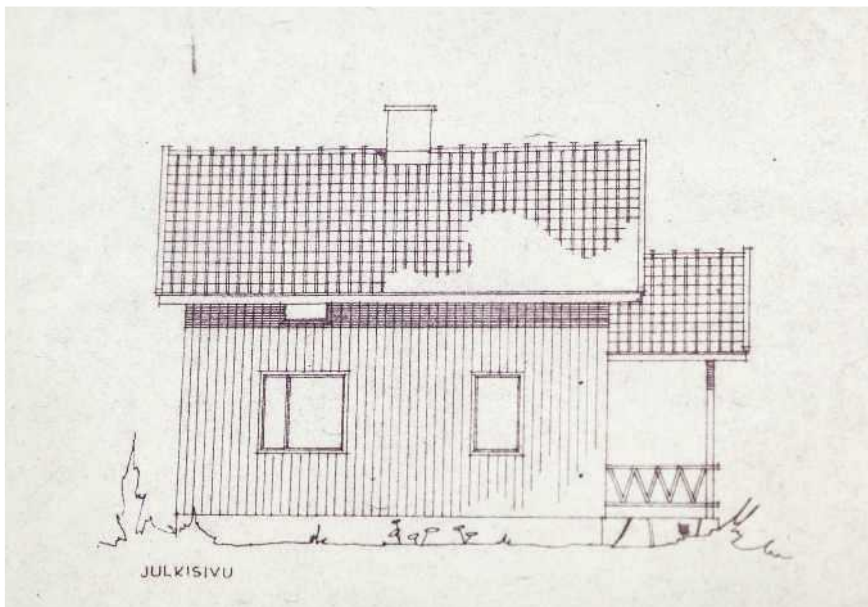
Jälleenrakentaminen alkoi ensimmäisen kerran vuonna 1940 ja suuressa mittakaavassa rauhan solmimisen jälkeen vuonna 1944. Jälleenrakennuskauden päätepisteenä pidetään vuotta 1952, jolloin sotakorvaukset saatiin maksetuksi ja Helsingissä järjestettiin olympialaiset. Rintamamiestalo säilyi rakentamisessa talojen perustyyppinä vielä toistakymmentä vuotta tämän jälkeen.

Tässä kirjassa puhutaan rintamamiestalosta. Arkkitehtuurin ja Suomen historian näkökulmasta voisi puhua täsmällisemmin jälleenrakennusajan tyyppitalosta. Tyyppitalo siksi, että rakentamista ohjasivat keskitetysti tehdyt suunnitelmat. Jälleenrakennusaika siksi, että talojen rakentaminen tapahtui valtion aloittamana jälleenrakennusprojektina samanaikaisesti ja suuressa mittakaavassa koko maassa.

JÄLLEENRAKENNUSAIKA

Suomi asutettiin ja jälleenrakennettiin kolmeen kertaan. Talvisodan (30.11.1939–13.3.1940) jälkeen yli 110 000 rakennusta oli menetetty pommitusten tai alueluovutusten takia. Yli 400 000 luovutetusta Karjalasta lähtenyt evakkoa oli vailla kotia. Muutama kuukausi sodan päättymisen jälkeen säädettiin pika-asutuslaki, jonka avulla maaseudulle perustettiin yli 60 000 pientilaa. Taajamiin perustettiin uusia asuinalueita, jotka saivat yhtenäiset asemakaavat.

Toinen rakennusvaihe oli jatkosodan (25.6.1941–19.9.1944) alussa vuonna 1941, kun Karjala valloitettiin takaisin ja osa karjalaisista palasi takaisin kotiseuduilleen.

Sauron perheen (esittely sivulla 70) talon piirustusten kulmassa lukee: "Piirustukset on laadittu Maatalousseurojen keskusliiton asutuslautakunnassa Helsingin kaupungin rakennustarkastustoimiston ohjeita noudattaen". Rakennuslupa on allekirjoitettu vuonna 1952, mutta taloa on alettu rakentaa vasta viisi vuotta myöhemmin; standardisuunnitelmaa ei ole ollut tarve päivittää.

Karjalaan palanneet evakot kunnostivat noin 15 000 pientilaa rakennuksineen.

Kolmas, suurin vaihe oli varsinainen jälleenrakennusaika vuodesta 1944 eteenpäin. Rintamamies-sana oli mukana vuoden 1945 maanhankintalaissa, jossa muodostettiin asutus- eli maanhankintatiloja (noin 100 000) rintamamiehille, kaatuneiden omaisille ja luovutettujen alueiden siirtoväelle. Kaupunkien liepeille perustettiin asutustontteja (noin 34 000). Samassa yhteydessä tehtiin suuri maareformi eli maanomaisuuden uusjako. Suuret kartanot menettivät paljon maata, kun jopa 80 prosenttia tilan pinta-alasta piti jakaa asutustoimintaan, pienemmistä tiloista lohkaistaan kymmenen prosenttia.

Asutustyö oli valtava: kodittomia karjalaisia oli noin 400 000, Porkkala piti tyhjentää ja Lappi oli poltettu. Yli yksitoista prosenttia suomalaisista oli ilman asuntoa. Jälleenrakentamisen pääpaino oli 1940-luvulla maaseudulla, koska suuri osa evakoista oli maalaisia ja elintarviketuotannon turvaamiseen tarvittiin maatiloja.

Pahin asuntopula alkoi helpottaa 1940-luvun lopulla. Tämän jälkeen huomio keskittyi enemmän kaupunkeihin,

joihin nousi lisää rintamamiestaloilla täytettyä kaupunginosia. Samalla aloitettiin kerrostalorakentaminen; yksi ensimmäisistä alueista oli Helsingin Käpylä, jonne nousi mm. maaston mukaan kiemurteleva pitkä Käärmetalo. Rakentamista rahoitettiin uudella ARAVA-lainajärjestelmällä (laki asutuskeskusten asuntorakennustuotannon tukemisesta valtion varoilla), jonka sai omakotitalon lisäksi kerrostaloasunnon hankkimiseen. Lainaehdot tulevaa kotia varten olivat tarkkaan säädellyt, joten edelleen rakennettiin pieniä asuntoja. Säätely ja valvonta koskivat myös rakentamistapaa, minkä ansiosta asunnoista tuli korkealaatuisia.

Rankarunkoinen, noppamainen ja jyrkkäkattoinen jälleenrakennusajan tyyppitalo oli vielä koko 1950-luvun omakotirakentamisen perusmalli. Jälleenrakennusajan taloja onkin paljon enemmän kuin evakoille ja rintamamiehille luotuja maaseututiloja tai kaupunkitontteja. Kaikki rakensivat tällä uudella, nopealla, edullisella ja muodikkaalla tyyllillä. 1960-luvulta eteenpäin talojen luonne alkoi muuttua. Muotiin tulivat yksikerroksiset ja tasakattoiset talot, joiden lattiat on lähes samassa tasossa maanpinnan kanssa. Tasakattoiset talot olivat aikanaan merkki uudesta kehitysaskeleesta: pula-aika oli ohi.

RUOTSALAISTALOT

Talvisodan jälkeen suomalaisten uskoa uudenlaiseen rakentamiseen vauhdittivat ruotsalaistalot, jotka olivat Ruotsin valtion järjestämällä kansalaiskeräyksellä kustannettuja talopaketteja. Kaksituhatta taloa jaettiin 75 paikkakunnalle syksyllä 1940. Elementit valmistettiin ruotsalaisissa talotehtaissa, mutta suunnittelutyö oli tehty Suomessa. Meillä oli siis jo olemassa idea sarjatuotetusta standardoidusta rakentamisesta, ja omaa tuotantoa oli ollut jonkin verran ennen sotia.

Omalla tontilla lahjataloa varten piti tehdä perustukset. Toimituksessa tulivat runkopalkit, seinäelementit, ovet ja ikkunat. Kaupunkeihin tarkoitettu mallissa (52 m² tai 58 m²) oli iso kellari, joten erillistä ulkorakennusta ei tarvittu. Sen sijaan vinttiä ei ollut. Maaseudun malli (58 m² tai 89 m²) oli tutumpi puolitoistakerroksinen. Taloihin kuului patterikeskuslämmitys, joka sai lämpönsä keittiön hellasta: tulipesässä kiersi lämmönkeruuputkisto.

Hirsitaloja tehtiin jonkin verran jälleenrakennusaikana. Malli on uusi mutta materiaali vanha. Maaseudulla suhtauduttiin epäluuloisesti uuteen rakentamistapaan, ja hirsirakentaminen oli halvempaa – ei tarvittu nauloja.

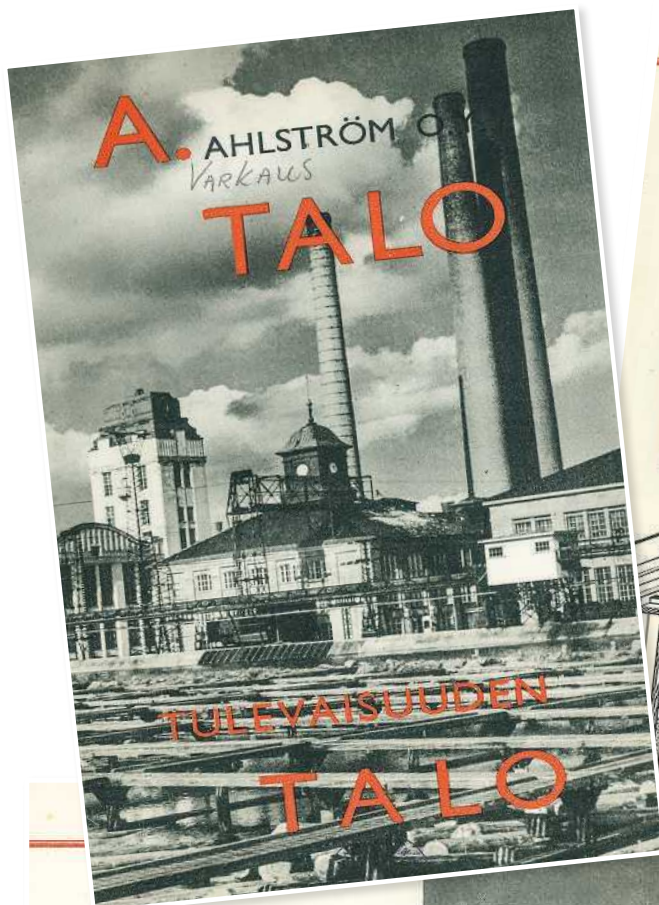
Ruotsalaistalo Helsingin Pirkkolassa, jossa on yhteensä 160 vuosina 1940–1941 rakennettua taloa. Pirkkola on luokiteltu valtakunnallisesti merkittäväksi ympäristöksi. Taloja ei saa purkaa, ja asemakaava säätelee tarkkaan mahdollisia muutoksia.

ASEVELJET JA RINTAMAMIEHET

Osa rintamamiestaloista todellakin tehtiin rintamalla. Jatkosodan asemasotavaiheen aikana miehet olivat rintamalla lähes neljä vuotta ilman suuria taisteluita. Joutilaisuuden sijaan rakennustaitoiset miehet alkoivat veistää hirsitaloja takaisin valloitetun Karjalan asuttamiseen. Suomen Aseveljien Liitto tilasi piirustukset Suomen Arkkitehtiliiton jälleenrakennustoimistolta. Ensimmäinen malli valmistui vuonna 1942 ja rintamalle jaettiin 9 000 piirustusta.

Hirsirungot pystytettiin rintamalla, mutta hirsivarveja ei tapitettu toisiinsa kiinni. Kun kehikko oli valmis, se purettiin ja hirret lähetettiin numeroituina uudelleen pystytettäväksi.

Asevelitaloja tehtiin useita tuhansia. Myös muualle Suomeen tuli joitakin Aseveliliiton organisoimia asuinalueita, joita kutsuttiin asevelikyliksi.

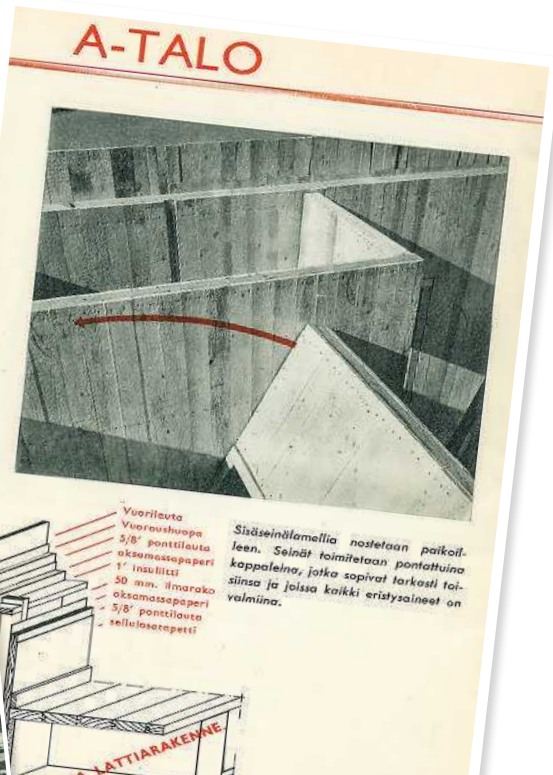
A-taloon kuuluu kiinteä keittiökalustus pesupöytineen.

A-talon voi pystyttää talvella, kun kaikki seinälamellit ovat suljettuja ja rakennus saadaan nopeasti vesikattoon.

A-talon osien koko on niin laskettu, että ne kuljettaa autolla rakennuspaikalle ja että neljä miestä voi liikutella raskaimpiakin lamelleja.

Kuljetuskustannukset halpenevat, kun rakennuspaikalle ei tuoda lainkaan hukkamateriaalia. Talon valmistuttua ei ympäristöön jää tavallista rakennusjätettä.

Haluttaessa tehdas lähettää yhden ammattimiehen valvomaan talon pystyttämistä. Kun perustus on valmis, saadaan talo vesikattoon kolmessa päivässä ja kuudelta mieheltä vie koko talon pystyttäminen aikaa yhden viikon.

voidaan pystyttää viikossa

Viimeistä seinälamellia nostetaan pystyyn. Kun lamelli on saatu paikalleen, asetetaan sen reunaan soumatiiviste, puristetaan se kiinni ja liitoskohdan päälle naulataan saumarima.

kolme tyyppiä: C₂, C₃ ja C₄

C₃ ulkoa. Sisäänkäynti talon päädyssä kuistilta. Alakuvassa näkyvä arkihuoneen ikkuna on 2,80 m leveä.

A-talo-mallisto oli A. Ahlström Oy:n valmistalomallisto 1940-luvun puolivälistä eteenpäin. Malliston lähtökohtana oli Alvar Aallon 1930-luvulla ja talvisodan jälkeen suunnittelema vastaava AA-mallisto. Ensimmäisessä kokoelmassa oli kymmeniä vaihtoehtoja, mutta sodan ja yhtiön haluttomuuden takia niiden tuotanto ei päässyt kunnolla käyntiin.

Kuvastosta käy hyvin ilmi, kuinka uutta elementteihin perustuvaa rakennustapaa esiteltiin ostajille. Talotyyppejä vihkosessa oli vain kolme. Kellari on kaikissa pieni, siellä on vain ruokavarasto.

Aallon suunnittelupanos näkyy ulkoasussa ennen kaikkea katossa, joka jatkuu sisääntulon päällä lippana. Modernia suunnittelua on sekin, että taloissa ei ole lasikuistia.

PUUTALO OY

1940-luvun alussa yritettiin aloittaa kotimainen puuelementtirakentaminen. Kaksikymmentäyksi puuteollisuusyritystä perusti vuonna 1940 Puutalo Oy:n koordinoimaan uudenlaista valmistalorakentamista. Esikuvana toimi Ruotsi, jossa vastaava teollisuus oli alkanut jo 1930-luvun lopulla. Suomessa **Alvar Aalto** oli suunnitellut ennen sotaa A. Ahlström Oy:lle talomalleja, mutta tuotanto ei ollut lähtenyt käyntiin. Pari muutakin yritystä oli kokeillut tuotantoa, mutta läpimurto oli vielä tekemättä.

Puutalo Oy:n suunnittelutyö käynnistyi ripeästi, ja seuraavan viidentoista vuoden aikana valmistui useita kymmeniä erilaisia mallipiirustuskokoelmia. Talopaketeissa seinät olivat muutaman metrin kanttiinsa olevia suurelementtejä. Samassa paketissa tulivat standardoidut ovet ja ikkunat. Yksi laajimmista tällä tavalla rakennetuista alueista on A. Ahlström Oy:n kaavoittama Könönpelto Varkaudessa. Talotehdas sai omat työntekijänsä rakentamaan tehtaan tuottamia taloja.

Pakettitalot eivät vielä tuolloin yleistyneet kovin suuressa määrin. Talotehtaiden suurin asiakas oli armeija, joka tilasi parakkeja. Asuintaloista suuri osa vietiin Saksaan. Sotakorvauksista osa maksettiin talopaketteina ja hetken aikaa Suomi oli maailman suurin talopakettien viejä.

ORGANISOITU RAKENTAMINEN

Jälleenrakennuskauden rakentaminen oli tarkkaan ohjattua toimintaa. Syystäkin yhä ihaillaan sitä, kuinka suuri määrä evakkoja ja kotinsa sodassa menettäneitä saatiin nopeasti asutetuksi.

Suurista linjoista päätti Maatalousministeriön asutusasiainosasto (ASO), jonka legendaarisena johtajana toimi **Veikko Vennamo**. Suomi oli jaettu 21 asutustoimikuntaan, jotka vastasivat tonttien hankkimisesta ja jakamisesta niiltä tarvitseville. Osa maista pakkolunastettiin maanomistajilta, osa kaavoitettiin kuntien ja valtion omalle maalle.

Maanviljelystilat olivat noin kymmenen hehtaarin kokoisia. Kodin ulkopuolella työssä käyvien perheiden tontit olivat noin 0,7 hehtaaria. Tämä riitti tuottamaan tavalliselle perheelle perunat, marjat, omenat ja kasvimaan tuotteet vuoden kulutusta varten.

Vuonna 1940 julkaistiin ensimmäiset tyypitalojen suunnitelmat nimellä ”Siirtoväen pika-asutustointaa varten suunniteltuja rakennuspiirustuksia”. Talomalleja oli parisenkymmentä.

Aivan tyhjistä suunnitelmia ei luotu, vaan jo ennen sotaa oli hahmoteltu uudenaikaista talotyyppiä. Sodan jälkeen muokatuissa piirustuksissa otettiin huomioon pula-aika: kaikkea yksinkertaistettiin ja joissakin taloissa esiteltiin vaihteittaisen rakentamisen mahdollisuus.

Seuraavan parinkymmenen vuoden aikana eri viranomaiset ja yhteisöt julkaisivat kymmeniä ja taas kymmeniä tyypipiirustuksia. Näiden rinnalla talotehtaat esittelivät omaa orastavaa puuelementtituotantoaan. Ensimmäiset talot olivat

Jälleenrakennusaika oli yhteisöllistä ja hyvää aikaa. Ainakin mainoslauseen mukaan ”Kaikki iloiset ihmiset juovat Neekeripoika kahvia”. Paketti löytyi remontoitavan talon eristeistä.

sananmukaisesti hätäasutusta, kun piti saada edes jonkinlainen koti. Myöhemmin 1950-luvulla talojen koko kasvoi ja valinnanmahdollisuudet lisääntyivät.

Oman kodin rakentaminen alkoi rahojen laskemisella. Valtiolta sai edullista lainaa jopa viideksikymmeneksi vuodeksi. Tämän jälkeen alettiin tutkia asutusviranomaisilta saatuja mallikuvia, joissa esiteltiin eri talomalleja kustannusarvioineen. Lopulta viranomaisilta saatiin mallikuvien perusteella piirustukset omaa taloa varten ja rakennusmestari töitä valvomaan.

Käytännön rakentaminen ei ollut nykyaikaisen pedanttia, mutta *Klubi*-askin kylkeen tehdyillä piirustuksilla ei sentään enää rakennettu. Tuohon aikaan monessa kunnassa ei vielä ollut rakennusvalvontaa, vaan maatalousseuran rakennusasiaintoimisto hoiti töiden organisoinnin ja valvonnan.

Rakentamistavat olivat moninaiset. Kaupungissa valvonta saattoi olla tiukkaakin, ja työt annettiin ammattimaiselle kirvesmiesporukalle tehtäväksi, kun rakennuttajaperheen

Kentäsirkkeli on edelleen samantapainen kuin 60 vuotta sitten. Sirkkelin takana on traktori, joka pyörittää suurta terää. Terän suuntaisesti kulkee pitkä työpöytä, jonka päällä sahattava tukki liikkuu edestakaisin sahurin ohjauksen mukaan. Tukista sahataan ensin reunat suoriksi, sitten tarvittavat tolpat ja laudat. Kone puhalttaa sahanpurun (tulevan eristeiden) kasalle muutaman metrin päähän.

Perinnemestarin RINTAMAMIESTALO

KUNNOSTUS JA YLLÄPITO

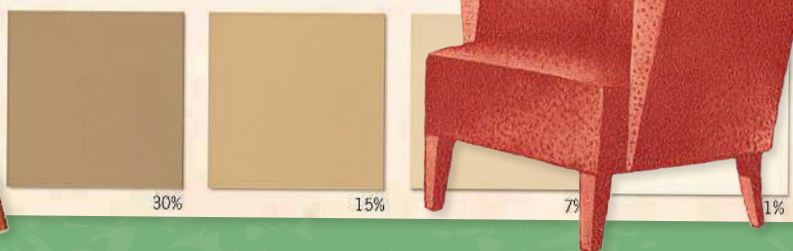
Rintamamiestalo on klassikko. Paikalla rakennettu. Itse rakennettu. Kunnolla rakennettu.

Toisen maailmansodan jälkeen Suomeen nousi lähes 300 000 samantapaista taloa, mutta jokaisesta tuli yksilö, jonkun koti. Nyt, kymmeniä vuosia myöhemmin, suurin osa taloista on yhä pystyssä mutta kunnostamisen tarpeessa. Rankarunkoinen talo on rakennettu yksinkertaisista osista, eikä sen korjaaminen ole vaikeaa. Toisaalta, väärillä materiaaleilla ja korjaustavoilla talon voi pilata.

Perinnemestarin rintamamiestalo kertoo, kuinka jälleenrakennusajan tyyppitalo kunnostetaan terveellisesti alkuperäistä rakentamistapaa seuraten.

Remontti käydään läpi kellarista vintille: kalkkimaalaus, ikkunoiden kunnostaminen, putkiasennukset, lisäeristäminen jne. Vinkkejä on tapettimalleista, sisustamisesta ja keittiösuunnittelusta.

Kirjan luettuasi ymmärrät vanhaa taloa, sen historiaa ja rakennusfysiikkaa, mikä auttaa tekemään onnistuneen remontin. Eikä remonttia aina tarvitse tehdä, joskus on parempi antaa kaiken olla alkuperäisessä asussaan.

Kansikuva: Jukka Koskinen Kannen suunnittelu: Marjut Orentius / Mediatechdas Dakar Oy

WSOY

66.4 • ISBN 978-951-0-38970-6 • www.wsoy.fi

9 789510 389706

dakar